

נר מנחה

הגות לפרשת השבוע

לע"נ ר' מנחם ב"ר יששכר ומרת רחל ב"ר מנשה שרעבי ז"ל

הרהורים לפרשת שופטים תשפ"ב | מאת הרב מנחם יעקבזון ראש הישיבה

חיסול ממוקד

לאחרונה עסקו הכותרות לא מעט בהתנהלות הבעייתית של הפרקליטות כאשר היא במגמה 'לתפור תיק' למישהו או למישהם, ואיך לשם מטרה זו כל הדרכים כשרות.

למרבה הצער זה הפך כמעט לנורמה – חשדות... פירסום... נזק תדמיתי שלא כל אחד מסוגל לעמוד בו ולא אחת גם חיסול מכוון של קריירה. כולנו מכירים בשנים האחרונות איך מחסלים אישי ציבור, איך מיירטים מועמדים בלתי רצויים לתקשורת ו/או למשטרה ממינוי... בפרקליטות ובמשטרה מחזיקים מגירה של תיקים פוטנציאליים על עשרות אישי ציבור 'לשימוש בשעת הצורך'...

ברקע הזה מעניין לפגוש את ההתייחסות המחמירה של התורה בפרשתנו לעדים ש'תפרו תיק' למישהו והעידו עליו עדות שקר. העונש אותו קובעת התורה על מזימה זו – הינו חינוכי ומרתיע כאחד **וְעֵשִׂיתֶם לֹא פֶּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו**. העדים הללו הנקראים 'עדים זוממים' - יעמדו במקום הנידון לקבל את העונש, אותן פסק בית הדין על הנאשם - על פי עדותם השקרית. אם זממו לחייב את הנאשם מליון שקל הם יפצו אותו במתן הסכום הזה, אולם אם זממו להוציא אותו למות או להלקותו בבית דין – יספגו הם עצמם את העונש ופסק הדין כמו שהוא יחול עליהם. **...וְדָרְשׁוּ הַשְּׂפָטִים הַיָּטִב וְהַיָּהוּ עֲדֵי־שֶׁקֶר הַיָּעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו: וְעֵשִׂיתֶם לֹא פֶּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבְעֵרַתְהָ הָרַע מִקִּרְבְּךָ: וְהַנְשָׂאֲרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ וְלֹא־יִסְפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כְּדָבָר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבְּךָ: (פרק י"ט – י"ח – י"ט)**

ההרתעה הינה מאד אפקטיבית (וְהַנְשָׂאֲרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ) ויש כאן גם מימד מסויים של נקמה והשבת הכבוד האבוד לנאשם שנערך לו רצח אופי - על לא עול בכפו.

אמנם לא תמיד ישנם הקריטריונים לקיום עונש התורה - 'כאשר זמם' והוא תקף רק אם אכן התקיים גזר דין בעקבות עדות השקר, אולם הוא מעמיד את ההתייחסות השלילית של התורה ושל מוסדות המשפט הרואים בחומרה רבה שימוש במערכת המשפט כאמצעי ליצירת עוול.

בפרשת כי תצא אותה נקרא בקרוב, נלמד פרטים נוספים על 'הוצאת שם רע' שם ניתן עונש כספי ומלקות כאמצעי הרתעה משימוש בנשק ההכפשה... גם במקרה ואין עילה לתביעת נזיקין ממשיית 'אם רצו בית דין וקנסו כדי לעשות גזר וסייג ולסכור פי דוברי שקר ומוציאי שם רע, הרשות בידם כפי מה שנראה להם צורך לפי הענין' – כפי שכתב ספר 'תרומת הדשן' שהינו מאבות הפסיקה התורנית ובעקבות זאת נהגו בתי הדין בכל הדורות להשתמש באמצעי הרתעה שונים.

אפקט האטמוספירה

דוקא לאור זאת מעורר תהיה, דין התורה כי עונש כאשר זמם על עדות שקר, קיים **דוקא כאשר עדיין לא התבצע גזר הדין, אולם במקרה שזממם יצא אל הפועל והנידון אכן נענש**, לא קיים העונש האמור. ההסבר הפשטני לכך הוא שבמקרה זה העונש אינו מספיק כדי לכפר... אולם רעיון מעניין בעקבות דברי המהר"ל נותן פן נוסף לענין. לדעתו מזימה שפלה ומחשבת זדון הנשארת 'בכחי' מרעילה את העולם, היא חייבת להתבער ולצאת אל הפועל, ולכן את אותה מחשבת זדון מוציאים אל הפועל בכך שפסק הדין חל על העד הזומם **וְעֵשִׂיתֶם לֹא פֶּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו**. אולם כאשר מחשבת הזדון כבר יצאה אל הפועל

הרי זה ככל מעשה עול או גרמת רצח הנידונית על פי פרמטרים אחרים. אין זה שייך לפרשת 'כאשר זמם' שעיקר מגמתה לבער מן העולם את מחשבת הרוע והזדון. (במקרה כזה יתכן ובית הדין יעשה שימוש בסמכות האמורה לעיל לקנוס ולהעניש באמצעי הרתעה מתאים לפי צורך השעה והנסיבות).

למחשבת זדון ישנה קרינה רוחנית שלילית הפוגעת בסביבה. ישנם בעולם גם כוחות מאגיים ומחשבה שלילית לא רק מעכירה את היחסים הבין אישיים, כפי שניתן לראות לעיתים קרובות (כפי שפגעים לפגעים בן לבהאדם לאדם – משלי כ"ז) אלא כשהיא נשארת בעלת עוצמה פוטנציאלית הינה פוגעת באטמוספירה הרוחנית, מעכירה את היקום ומהמת את האויר(ה). לפי חוקי התורה מעבר לצורך להעניש את החוטאים – יש צורך בתיקון העולם ומניעת זיהום אויר רוחני 'יבצררת הקע מקרפד'.

רעיון דומה אנו מוצאים לעיל בפרשה זו (י"ט, ז' – י') בציווי בו נאמר למשה לקבוע שלש ערי מקלט עבור הרוצחים בשוגג, עוד בהיותם בעבר הירדן – מקום נחלת שנים וחצי השבטים - בטרם באו אל הארץ. ולאחר מכן כאשר יבואו אל הארץ יש לקבוע שלש ערי מקלט נוספות, עבור אוכלוסיה הגדולה בהרבה. בתלמוד מוסבר הצורך להרבות בערי מקלט בגלעד, משום ששם היו יותר שכיחים מקרי רצח. רבי צדוק הכהן (מגדולי ההוגים של החסידות - יום הזכרון ט' אלול) תוהה: הרי ערי המקלט נועדו לרוצחים בשוגג ומה הקשר לעובדה שבגלעד ישנם יותר מקרי רצח זדוני? והוא עונה על כך, כי ההשפעה העקיפה של מקרים אלו יוצרת זילות בחיי אדם, מזהמת את האוירה הרוחנית ומשפיעה בעקיפין על מקרי הרג בשוגג.

את ההתייחסות לאפקט הרוחני של מעשים שליליים בכלל ומעשי רצח בפרט אנו חוזרים ומוצאים להלן בפרשת 'עגלה ערופה' שבסוף פרשתנו.

רצח לא מפוענח

שוב אנו פוגשים את הרעיון דלעיל בהתייחסות למקרה רצח לא מפוענח. לא מחפשים את הש.ג. האשם בארוע או באי הפיענוח. גם כאן אנו מוצאים את התייחסות התורה לרבדים הנסתרים של השפעת המאורע ולדרכי התיקון לזיהום האויר הרוחני שהוא גורם. בפרק כ"א נאמר **כִּי־אָמַרְתָּ הֲלָל בְּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ נִפְל בַּשָּׂדֶה לֹא נִדְעָ מִי הִכָּהוּ:** כאשר ידוע מי הרוצח והוא בא על עונשו, יש בכך גם טיהור של ההשפעה השלילית הפסיכולוגית – חברתית כמו גם של ההשפעה המאגית של ארוע כזה על האטמוספירה הרוחנית בסביבה. לעומת זאת כשלא נודע מי הכהו יש צורך לטפל במקרה בדרכים אחרות. העובדה שאין אשמה ישירה או עקיפה אינה פוטרת מאחריות. דוקא העיר הקרובה אל החלל נושאת באחריות מוסרית על עצם העובדה שבקרבה ארע רצח והיא גם זו הזקוקה במיוחד לתהליך של 'טיהור רוחני'.

וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הַחֲלָל וְלִקְחֹהּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֲגֵלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עִבְדָּה יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־מִשְׁכָּה בָּעַל: וְהוֹרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת־הָעֲגֵלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יִעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע וְעִרְפוּ־שָׁם אֶת־הָעֲגֵלָה בְּנַחַל: הכפרה במעשה זה באה לעורר את העם, לזעזע, לא לתת למקרים כאלו להכנס לסדר היום. את האחריות המוסרית לוקחים בראש וראשונה המנהיגים זקני העיר כאמור: וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל־הַחֲלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֲגֵלָה הָעֲרוּפָה בְּנַחַל: וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שִׁפְכָה שְׂפָכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: מה הכונה בהצהרה זו? האם אכן אנו חוששים שהם הרוצחים? כותב על כך רש"י יוכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם, אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוייה'. הוה אומר אם בית הדין והרבנים לא דאגו שעובר אורח ימצא לו מקום אכילה 'בית הכנסת אורחים' ואף יזכה לליווי במקום יציאה לדרך מסוכנת, הריהם נושאים באחריות, הם לא יוכלו לומר 'ידינו לא שפכו את הדם ועינינו לא ראו'. רק לאחר כל התהליך ניתן לטהר את העם ואת הארץ מהוירוס או החידק ההרסני של אוירת רצח. לאחר כל זאת ניתן לצפות שמקרה כזה לא יקהה את הרגש המוסרי ואת המצפון המזדעזע. ואז ניתן לבקש מהבורא כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואלתיתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר להם הדם'.

בימי הרחמים והסליחות אל נשכח לחשוב ולהתייחס גם לצורך לטהר את האוירה שסביבנו מהשפעות עקיפות ונשתדל לייצר אטמוספירה רוחנית חיובית!

מת 1961 וכ 1016

לתגובות: פקס 039601961 nhrh999@gmail.com

ישיבת מאור יצחק מושב חמד